

میزگرد تبیین معنویت

در فعالیتهای تربیتی و آموزشی دانش آموزان

گفت‌وگو: مهدی مروجی

اشاره

متن ذیل حاصل گفت‌وگویی است با عنوان «تبیین معنویت در فعالیتهای تربیتی و آموزشی دانش آموزان» با حضور کارشناسان حوزه تعلیم و تربیت، آقایان دکتر محمود نوذری، دکتر سیامک طهماسبی و سرکار خانم دکتر فاطمه صدر، با مدیریت علمی آقای مسعود تهرانی فرجاد، مسئول پیش دبستان.

□ دکتر طهماسبی:

صحبت‌هایم را دو قسمت می‌کنم. قسمت اول بحث چیستی و ضرورت و قسمت دوم بحث تربیت معنوی و ارتباطش با سایر ساحت‌هاست. نظریه پردازان در خصوص چیستی معنویت متفاوت حرف زده‌اند. بین تعریف‌های متعدد، آقای آل کینز و همکاران برای معنویت ۹ بُعد در نظر گرفته‌اند. من این ۹ بُعد را خدمت شما عرض می‌کنم.

■ قبل از اینکه ابعاد را بفرمایید، اگر مایلید تعریفی از معنویت داشته باشیم.

■ مروجی: لطفاً برداشت خود را از معنویت و تربیت معنوی توضیح دهید.

□ دکتر تهرانی: برداشت من از تربیت معنوی در واقع اثبات آن چیزی است که ورای جسم و تربیت جسمانی و بدنی دانش آموز است. به یک معنا هم بعد روانی دارد، هم بعد اعتقادی و هم بعد معنوی. ما در جایی می‌گوییم «قو علی خدمتک جوارحی». جسم ما هم باید تربیت الهی پیدا کند و هم در خدمت آن چیزی که باید باشد، قرار گیرد. به عنوان آغاز سخن، طرح مسئله کردم و تا حدی منظور خودم را گفتم.

تربیت معنوی بدون سلامت اخلاقی و عاطفی شکل نمی‌گیرد

معنای شخصی از زندگی دارید و همین قدر که زندگی برای خود شما معنا دار باشد کفایت می‌کند. اما ما مبتنی بر مبانی اسلامی، چیزی بیش از این می‌خواهیم. در رویکرد اسلامی معتقدیم، زندگی هم باید برای انسان معنا دار باشد و هم این معنا از زندگی با آن مبدأ و مقصد و عالم غیبی که انسان به آن تعلق دارد، نسبتی برقرار کرده باشد. این انسان، گشودگی بیشتری (شرح صدر) نسبت به سایر انسان‌ها دارد. بنابراین، بردباری و رواداری بیشتری در تعاملات و خودکنترلی خودانگیخته‌ای در برابر بسیاری از آسیب‌های اجتماعی خواهد داشت.

دکتر نوذری: در تعریف معنویت،

اگر نخواهیم تعریف را از غرب بگیریم و در سنت خودمان دنبال آن باشیم، نظریه علامه طباطبایی، امام خمینی(ره)، مصباح یزدی و جوادی آملی مبنای خوبی برای تعریف معنویت و تربیت معنوی در اختیار می‌گذارد. معنویت در این دیدگاه با عبارتهای متعددی نظیر شوق به هستی، عشق به هستی برتر، عشق به لذت، سعادت، کمال نامحدود و فطرت توحیدی، یاد می‌شود.

گستره معنایی و تمایز مفهومی

معنویت در تربیت معنوی با عرصه‌های

نزدیک مثل تربیت دینی و تربیت اخلاقی و سایر ساحت‌ها چگونه است و چه نظری در این باره دارید؟

دکتر نوذری: رابطه تربیت معنوی با تربیت دینی این است که تربیت معنوی امری اعم است. می‌تواند دینی باشد و غیردینی و یک شکلش تربیت دینی است و آن جایی است که انسان عشقش را نسبت به خدا ابراز می‌کند. رابطه تربیت معنوی با تربیت اخلاقی این است که تربیت معنوی بدون سلامت اخلاقی و عاطفی شکل نمی‌گیرد.

دکتر تهرانی: من پیشنهادم این است برویم روی ضرورت‌ها و ببینیم اگر نباشند، چه خلأهایی پیش می‌آیند.

دکتر نوذری: اگر فرض کنیم تربیت معنوی در ابعاد درون فردی در شکل‌های اطمینان و اعتماد، آرامش، توکل، احترام و احساس یگانگی نسبت به انسان‌های دیگر ظاهر می‌شود، نبود آن موجب تشویش، اضطراب، نگرانی، سطحی‌نگری و سایر مسائلی می‌شود که موضوع بررسی‌های روان‌شناسان تا قبل از مازلو است و بیان کاستی‌ها، بیماری‌ها و خطاهای انسان بریده از معنویت است.

دکتر طهماسبی: اگر بخواهیم معنویت اسلامی را تعریف کنیم، می‌توانیم استناد کنیم به صحبت‌های شهید مطهری و امام خمینی(ره). شهید مطهری گرایش و تمایلاتی را که فرد از روی فطرت درونی به سمت خدای یگانه دارد معنویت تعریف می‌کند و امام خمینی بحث صفات و اعمال را هم جزو معنویت می‌داند. اجازه دهید من این ۹ بعد را بگویم:

بعد اول در معنویت به‌عنوان خود فراتر یا بعد فرامادی ترجمه می‌شود.

بعد دوم بعد معنا و هدف در زندگی است، به این معنی که خلأ وجودی را می‌توان با زندگی معنا دار پر کرد.

بعد سوم داشتن رسالت در زندگی

بعد چهارم تقدیس زندگی است. یعنی در واقع کلاً زندگی مقدس است برای فرد معنوی.

بعد پنجم اهمیت ندادن به ارزش‌های مادی است.

بعد ششم نوع دوستی و داشتن احساس عدالت اجتماعی؛ **بعد هفتم** آرمان‌گرایی است که متأسفانه الان خیلی‌ها به این بعد هجوم آورده‌اند.

بعد هشتم آگاهی از سوگ‌نامه (تراژدی)، یعنی درد، مصیبت و مرگ است که قسمتی از زندگی است و به آن رنگ و روح می‌بخشد.

بعد نهم ثمرات معنویت است. یعنی معنویت واقعی، نحوه زیستن می‌شود.

این ۹ بعد از کامل‌ترین تعریف‌هایی است که از معنویت در داده‌های تجربی شده است. ما داریم راجع به معنویت انسان صحبت می‌کنیم. یک موقع انسان را می‌گوییم حیوان ناطق و یک موقع می‌گوییم «حی متأله» است. این تعبیر از آقای جوادی آملی است و طبیعتاً عمیق‌ترین تعریف را ایشان داده است.

راجع به حی متأله توضیحی اجمالی بفرمایید.

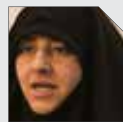
تعبیر آقای جوادی آملی درباره اینکه انسان صرفاً حیوان ناطق نیست، چیست؟

دکتر طهماسبی: انسان را براساس این مفهوم تعریف کردیم. یعنی ما هنوز انسان را انسانی بی‌نهایت با تمایلات به سمت بی‌نهایت و گرایش‌های کمال جویانه نمی‌دانیم.

خانم دکتر در مورد سؤال اول اگر

مطلبی دارید بفرمایید.

دکتر صدر: دو برداشت از معنویت وجود دارد: یکی برداشتی که تربیت معنوی را فقط به معنا دار بودن زندگی هر شخص برای خود او ترجمه می‌کند؛ یعنی شما یک فلسفه شخصی و یک

روش‌هایمان باید با نیاز و شرایط متناسب باشند

□ دکتر صدر: همان‌طور که آقای دکتر نوذری هم فرمودند، محتوای تربیت معنوی، بسته به صفتش که دینی و غیردینی باشد، مشخص می‌شود. اگر شما معنویت را در فضای غیردینی پیش ببرید، تربیت اخلاقی‌تان به همان سمت جهت پیدا می‌کند. ذائقه و شاکله کودک در او ان کودکی ساخته می‌شود. بنابراین، از آنجا که گرایش‌های کودک و نظام ارزشی او در این دوره شکل می‌گیرند، هر چقدر تربیت معنوی شما، که در کودکی به دلیل دست‌نخورده‌گی فطرت توحیدی، جنبه معنوی و اخلاقی‌اش پررنگ‌تر از سایر دوره‌هاست، جنبه دینی‌تر پیدا کند، شکل‌گیری بعد اخلاقی کودک هم بیشتر بر پایه دین و با جهت‌گیری دینی خواهد بود.

□ دکتر نوذری: من در دو جمله صحبت خانم دکتر صدر را کامل کنم. آن نکته‌ای که شما اشاره کردید و نکته درستی هم بود، این است که در واقع تربیت اخلاقی و گرایش‌های اخلاقی قلب را آماده می‌کند برای ارتباط با خدا. و تفاوت تربیت اخلاقی در تربیت اخلاقی سکولار با دینی این است که اینجا چون تربیت اخلاقی در چارچوب قوانین و مقررات شکل می‌گیرد، راه را به‌صورت تکوینی برای ارتباط باز می‌کند، ولی آنجا در چارچوب قوانینی شکل می‌گیرد که راه را برای ارتباط با خدا می‌بندد.

□ دکتر صدر: درست است آقای دکتر. مقصودم این نبود که در دوره کودکی باورها شکل نمی‌گیرند. جنبه معرفتی آن‌ها مقصود بود؛ اینکه کودک بتواند با معرفت راجع به عقایدش حرف بزند و نسبت به آن‌ها خودآگاهی داشته باشد.

□ دکتر تهرانی: کل ماجرای تربیت معنوی به پارادایم ما برمی‌گردد. اینکه ما با نگاه سکولار می‌خواهیم تربیت معنوی و اخلاقی بکنیم، راه آن ارتباط معنوی را که ما از نگاه دین و ارتباط با خدا داریم مسدود و مختل می‌کند.

□ دکتر نوذری: الان در دنیا بحث می‌کنند که اگر دلبستگی ایمن ایجاد شد، بعداً چه تأثیری در شناخت خدا دارد؟ در حالی که دلبستگی ایمن در محیط سکولار، اساساً نوعی بستن راه ارتباط با خداست.

■ مروجی: آخرین سؤالی که می‌خواهم طرح کنم، اهداف، روش‌ها و پیامدهای تربیت معنوی در دانش‌آموزان است که به قسمتی از آن‌ها اشاره

شد. اگر مطلبی در این باره دارید، بفرمایید.

□ دکتر تهرانی: شروع بحث در این حوزه به‌طور عمده بر می‌گردد به تعامل ما با مخاطبمان؛ یعنی با توجه به ویژگی‌های سنی‌شان. همچنان که ما مطرح می‌کنیم «چون که با کودک سر و کارت فتاد، پس زبان کودکی باید گشاد»، روش‌هایمان هم باید با نیاز و شرایط متناسب باشند.

□ دکتر طهماسبی: من چند نکته راجع به صحبت‌های عزیزان مطرح می‌کنم و بعد هم وارد بحث روش‌ها می‌شوم. درخصوص تسهیلگری، بعد معنوی در غرب و شیوه‌ای آموزشی که در پیش گرفته‌اند و الان هم ما این را در آموزش‌های مهارت‌ها در مدارسمان داریم، این تسهیلگری یک فریب است. از چه لحاظ؟ می‌گویند شما این‌ها را خیلی مستقیم آموزش ندهید. در صورتی که آموزش مستقیم هم یک نوع آموزش است. این یک نکته. نکته دوم درخصوص پایگاه معنویت و دل‌بستگی ایمان و دل‌بستگی به خداست. تحقیقاتی هم انجام شده است در ایران درخصوص آن یک نکته مهم هست و آن اینکه ذات اقدس الهی یکی از اسامی‌اش فیاض بودن است. یعنی بازنمایی خدا در روان انسان منجر به این نمی‌شود که از خدا چیزی کم شود و آن بازنمایی اصالت پیدا کند. یعنی اصالت باز وجود خداوند است که جاری و ساری است. همه جا یعنی آن بازنمایی نباید اصالت پیدا کند که در نظریه‌های دل‌بستگی آن بازنمایی اصالت پیدا می‌کند. ما هم با همان شکل درخصوص دل‌بستگی به خدا همان را داریم پیاده می‌کنیم.

□ دکتر تهرانی: آقای دکتر فراتر از روش‌ها مطرح کردند. به نظرم می‌شود تیترو مطالب ایشان را به‌عنوان راهبردهای تربیتی معنوی که راهبردهایی مثل محبت، ارائه الگو و ثبات در تربیت معنوی هستند، ارائه کرد.

□ دکتر نوذری: راهبردهای تربیتی مجموعه فعالیت‌هایی هستند که زمینه تحقق اهداف تربیتی موردنظر را فراهم می‌کنند. تعیین راهبردهای تربیتی به نظریه‌هایی تربیتی وابسته است که در چارچوب آن راهبردها تعریف می‌شوند. راهبردهای تربیتی به چند دسته اصلی تقسیم می‌شوند:

- راهبردهای ناظر به حفظ سلامت قلب / فطرت؛
- راهبردهای ناظر به توانمندسازی عوامل درونی (عقل‌ورزی، تغییرات افزایشی در دانش متربی، تعالی جویی)؛
- راهبردهای ناظر به افزایش توانایی مرتبه بدنی؛
- راهبردهای ناظر به توانمندسازی عوامل بیرونی؛
- راهبردهای ناظر به جامعه‌پذیر کردن دینی نیروهای فطری؛

در کودک وجود دارد هم باید جزو راهبردهای تربیتی اصلی مورد توجه قرار گیرد. ۴. تقویت شادابی و نشاط روحی و جسمی هم برای اینکه کودک معنویت را بپذیرد و در جهت آن هدایت پیدا کند، امر مهم دیگری است و تأثیر آن بر تربیت جای بررسی دارد.

□ **دکتر تهرانی:** سیاست‌های ابلاغی حضرت آقا به منظور ایجاد تحول در آموزش و پرورش موارد زیر از جمله ارتقای معنویت و بصیرت دینی، رشد معنوی و اخلاقی معلمان و دانش‌آموزان مخصوصاً ارتقای معنوی خانواده‌ها تأکید شده و باید به‌عنوان مطالبه مطرح شود که چرا این‌ها مسکوت مانده است. لذا لازم است مسئولان متعهد و دلسوزان تربیت دانش‌آموزان حال و نسل آینده کشور به این منویات جامه عمل بپوشانند ان شاء الله.

■ **از طرف خانواده بزرگ مجلات رشد**
از شما تشکر می‌کنم. موفق باشید.

● راهبردهای ناظر به شیوه تعامل درست یا عوامل غیبی، در ذیل هر یک از عوامل و متناسب با تراز تحولی فرد، روش‌هایی هم وجود دارند که توضیح آن‌ها فرصت می‌طلبد. در بحث راهبردها و روش‌ها به نظرم نکات خیلی خوبی بیان شد. فقط چند نکته را اضافه می‌کنم:

۱. با توجه به اینکه کودک فطرتاً شوق نسبت به کمال و بی‌نهایت شدن دارد، به نظرم مهم‌ترین کاری که باید از کودکی در جهت تربیت معنوی انجام دهیم این است که کودک را دچار غفلت نکنیم و موانع غفلت‌زا را از او دور نماییم.

۲. نحوه مواجهه کودک با طبیعت و به تعبیر درست‌تر، جهان خلقت، هم بسیار مهم است. جهان خلقت از جمله اولین بسترهای معرفتی کودک است. حواس کودک در این بستر است که فعال می‌شود و داده جمع می‌کند. ادراک کودک در دوره هفت سال اول و بخشی از هفت سال دوم، بیشتر با داده‌هایی که از طریق حواس جمع‌آوری می‌کند، شکل می‌گیرد، تا عقلش.

۳. پاسداشت عزت و کرامت نفس که از کودکی

برای کسب اطلاعات
بیشتر در این زمینه،
رمزیننه بالا را اسکن
کنید